

**КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА
ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА
СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2015 РОКУ**

З М І С Т

ПАСПОРТ ПРОГРАМИ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
2. ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ОБЛАСТІ, НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКИХ СПРЯМОВАНА ПРОГРАМА
 - 2.1. Охорона атмосферного повітря
 - 2.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів
 - 2.3. Поводження з відходами
 - 2.4. Охорона, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду
 - 2.5. Наукове та інформаційне забезпечення природоохоронної діяльності
 - 2.6. Екологічна освіта і виховання. Сприяння громадській діяльності у сфері охорони довкілля
3. МЕТА ПРОГРАМИ
4. ШЛЯХИ І ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ, ОБСЯГИ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ, СТРОКИ ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ
 - 4.1. Організаційний механізм
 - 4.2. Правовий механізм
 - 4.3. Фінансово-економічний механізм. Обсяги та джерела фінансування.
 - 4.4. Наукове та інформаційне забезпечення
 - 4.5. Екологічна освіта і виховання. Громадська діяльність у сфері охорони довкілля
 - 4.6. Міжнародне співробітництво
 - 4.7. Строки (етапи) виконання програми
5. ЗАВДАННЯ, НАПРЯМИ ДІЙ, ЗАХОДИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІ ПОКАЗНИКИ ПРОГРАМИ
 - 5.1. Охорона атмосферного повітря
 - 5.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів
 - 5.3. Поводження з відходами
 - 5.4. Охорона, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду
 - 5.5. Наукове та інформаційне забезпечення в галузі охорони довкілля
 - 5.6. Екологічна освіта і виховання, сприяння громадській діяльності в галузі охорони довкілля
6. КООРДИНАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ХОДОМ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

ДОДАТКИ

1. Плановий розподіл обсягів фінансування природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища
2. Ресурсне забезпечення Програми
3. Заходи Програми у сфері охорони та раціонального використання водних ресурсів
4. Заходи Програми у сфері поведження з відходами
5. Заходи Програми у сфері охорони, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду
6. Заходи Програми у сфері наукового та інформаційного забезпечення
7. Заходи Програми у сфері екологічної освіти і виховання, сприяння громадській діяльності в галузі охорони довкілля
8. План створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Сумській області на період до 2015 року
9. План створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в Сумській області на період до 2015 року

ПАСПОРТ
комплексної програми охорони навколишнього природного середовища
Сумської області до 2015 року

1.	Ініціатор розроблення програми	Міністерство охорони навколишнього природного середовища України
2.	Дата, номер і назва розпорядчого документа органу виконавчої влади про розроблення програми	Рішення колегії Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 06.06.07 № 1.
3.	Розробник програми	Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області
4.	Співрозробники програми	Сумський державний університет, Сумська філія Українського наукового центру технічної екології, Науково-виробничий центр «ЕКОС», галузеві управління облдержадміністрації, міськвиконкоми, райдержадміністрації
5.	Відповідальні виконавці програми	Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області, галузеві управління облдержадміністрації, міськвиконкоми, райдержадміністрації
6.	Учасники програми	Підприємства, установи, організації області
7.	Термін реалізації програми	2009 – 2015 роки
7.1.	Етапи виконання програми	I етап: 2009 – 2011 р.р. II етап: 2012 – 2015 р.р.
8.	Перелік місцевих бюджетів, які беруть участь у виконанні програми	Обласний бюджет, районні, міські (міст обласного підпорядкування) бюджети, бюджети сіл, селищ, міст районного підпорядкування
9.	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми, всього, млн.грн., у тому числі	236,695
9.1.	Кошти державного бюджету, млн.гривень	154,040
9.2.	Кошти місцевих бюджетів, млн. гривень	69,185
9.3.	Інші джерела фінансування, млн.гривень	13,470

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Соціально-економічний розвиток області тісно і нерозривно пов'язаний з екологічним станом довкілля, наявністю екологічних проблем та ризиків у регіоні.

Значною мірою стан довкілля Сумської області обумовлюється методами ведення сільського та лісового господарства, впливом підприємств у таких розвинених галузях промисловості, як видобувна, хімічна та машинобудівна, впливом об'єктів муніципальної інфраструктури населених пунктів.

Оцінка стану довкілля в області свідчить, що практично немає природних компонентів екосистеми, які б не зазнавали постійного негативного антропогенного впливу.

Серед екологічних проблем області, які підлягають вирішенню в перспективі, треба виділити:

- наявність на території значної кількості непридатних і заборонених до застосування пестицидів, умови зберігання яких створюють загрозу для довкілля та здоров'я людей;
- забруднення водного басейну недостатньо очищеними каналізаційними стоками;
- відсутність ефективно діючих схем очищення населених пунктів від відходів;
- недостатні обсяги утилізації відходів, відсутність обладнаних належним чином полігонів для захоронення відходів і, як наслідок, забруднення території (земель, лісів, водоохоронних зон водних об'єктів) різними промисловими та побутовими відходами;
- виснажливе використання біоресурсів та деградація біорізноманіття;
- незадовільний стан зеленого господарства в населених пунктах;
- незадовільний стан лісозахисних насаджень, у т.ч. у водоохоронних зонах;
- забруднення атмосферного повітря.

Загострення екологічних та соціально-економічних проблем обумовлює актуальність впровадження в області принципів та засад сталого розвитку.

Першочергова увага до охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення – невід'ємна умова сталого розвитку регіону і, в цілому, країни. Саме тому на території області повинна здійснюватися політика, спрямована на досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи і, безпосередньо, на забезпечення раціонального використання, охорони і відтворення природних ресурсів.

Аналіз загального стану навколишнього природного середовища в Сумській області показує, що з одного боку, екологічна ситуація в області загалом задовільна, екологічні показники життєдіяльності кращі, ніж в більшості інших регіонів країни і значно кращі, ніж в середньому по Україні. Це обумовлює визначення Сумщини як досить сприятливого регіону для проживання та роботи. З іншого боку можна зазначити, що в області наявні екологічні ризики і проблеми щодо стану повітряного басейну, поверхневих водних об'єктів та підземних вод, земель та лісів. Рівень забруднень навколишнього середовища в області не є об'єктивно обумовленим, а наявні екологічні ризики і проблеми, при умові ефективної і цілеспрямованої роботи в цьому напрямку, можуть бути суттєво зменшені.

Стан довкілля обумовлюється впливом на нього усіх суб'єктів природокористування. Відповідно, інтегрований еколого-економічний ефект природоохоронних заходів в області залежить від послідовності і результативності дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а також від ефективності системи управління в цій сфері.

Необхідність вирішення екологічних проблем регіону є підґрунтям розроблення Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року.

Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року – це система принципів, пріоритетних напрямків та конкретних заходів у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Об'єкти, на які спрямована дія Програми:
навколишнє середовище регіону в цілому;

окремі природні компоненти довкілля (атмосферне повітря, підземні і поверхневі води, земельні ресурси і надра, ліси тощо);

окремі природні об'єкти та території (об'єкти природно-заповідного фонду тощо);
екологічні аспекти виробничої діяльності підприємств різних галузей, муніципальної інфраструктури населених пунктів і, в цілому, життєдіяльності населення.

Суб'єкти Програми:

органи місцевого самоврядування і державної влади, установи управління і фінансового забезпечення життєдіяльності регіону;

місцеві громади та, зокрема, громадяни, які проживають в області;

підприємства всіх форм власності, що здійснюють виробничу діяльність та надають послуги в різних галузях на території області.

У Комплексній програмі визначаються напрямки природоохоронної діяльності щодо стабілізації та поліпшення стану навколишнього природного середовища області чи окремих його складових (повітряного басейну, водних ресурсів тощо), які мають організаційно-технічне обґрунтування, фінансове підґрунтя, а також визначаються часовими межами.

Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Сумської області до 2015 року передбачає формування і реалізацію екологічної політики. Екологічна політика є інтегрованим чинником соціально-економічного розвитку держави і області зокрема.

Метою обласної екологічної політики є врівноважений розвиток області, який передбачає узгодженість економічного, соціального та екологічного аспектів розвитку.

Обласна екологічна політика спрямована на:

реалізацію державної політики України в сфері охорони навколишнього природного середовища на регіональному рівні;

формування та впровадження екологічно і економічно збалансованої системи природокористування;

збереження і підтримку цілісності природних систем та їх функцій життєзабезпечення;

поліпшення стану навколишнього природного середовища та запобігання його забруднення;

реалізацію в області міжнародних угод та зобов'язань, що ратифіковані в Україні.

Обласна екологічна політика ґрунтується на таких принципах:

дотримання загальнонаціональних пріоритетів у галузі охорони довкілля і використання природних ресурсів;

взаємозв'язку довгострокових стратегій, програм і планів регіонального та місцевого розвитку;

поєднання державного управління із самоврядним управлінням;

ефективне розмежування повноважень між органами виконавчої влади;

співпраці та узгодженості дій між органами державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та об'єднаннями громадян в процесі прийняття рішень;

врахування міжрегіональних та міждержавних екологічних інтересів;

забезпечення ефективного і послідовного фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в області.

Обласна екологічна політика має реалізовуватися через відповідні місцеві програми та галузеві плани дій.

Витрати на реалізацію природоохоронних програм і заходів потребують значних коштів. Сьогодні спостерігається значна обмеженість області і країни, в цілому, у коштах, необхідних для поліпшення стану навколишнього природного середовища, збереження та раціонального використання природних ресурсів. Це вимагає чіткого визначення пріоритетних напрямів та проблем з метою відпрацювання реалістичних, ефективних та економічно прийнятних рішень. З цією метою, виходячи з реального екологічного стану території області, пріоритети екологічної політики слід визначати з урахуванням таких критеріїв і чинників:

погіршення стану або загроза завдати непоправної шкоди біологічному та ландшафтному різноманіттю;
погіршення здоров'я людей через значну забрудненість довкілля;
втрата природними ресурсами якісних характеристик, зменшення їх кількості, що призводить до зниження продуктивності виробничо-господарської діяльності;
обсяг споживання природних ресурсів;
еколого-економічна ефективність природоохоронних заходів.

Також на пріоритетність напрямків екологічної політики впливають фактори адміністративно-територіального та ландшафтно-басейнового поділу території області.

Пріоритети обласної екологічної політики

- 1) очищення території області від небезпечних відходів, а саме: непридатних і заборонених до застосування пестицидів;
- 2) зменшення забруднення водних об'єктів та підземних вод;
- 3) вирішення проблеми твердих побутових відходів;
- 4) невиснажливе використання біоресурсів та подолання тенденції деградації біорізноманіття;
- 5) міжгалузєва, міжвідомча координація при вирішенні завдань екологічного спрямування та впровадження інтегрованого управління природокористування.

Перешкодами якісної реалізації державної екологічної політики на обласному рівні є:
недостатнє інформаційне забезпечення при управлінні навколишнім середовищем;
недостатнє фінансове забезпечення реалізації природоохоронних заходів;
недоліки в місцевій нормативній базі щодо реалізації екологічної політики та застосування стимулів природоохоронної діяльності;
міжвідомча неузгодженість і непослідовність управлінських дій;
недостатньо ефективна робота із громадськістю (відсутність систематичних і послідовних дій по формуванню громадської думки та пропаганди дбайливого ставлення до природи, недоліки у врахуванні громадської думки та пропозицій мешканців при прийнятті управлінських рішень);
недостатня екологічна освіченість населення.

2. ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ОБЛАСТІ, НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ЯКИХ СПРЯМОВАНА ПРОГРАМА

Охорона атмосферного повітря

Загалом по області налічується близько 14,5 тис. стаціонарних джерел забруднення, найбільша кількість джерел у містах Суми, Охтирка, Шостка, Конотоп, Ромни та Сумському районі. Загальний викид забруднюючих речовин від стаціонарних джерел по області складає близько 25 - 30 тис. тонн на рік.

Основні підприємства – стаціонарні забруднювачі атмосферного повітря Сумської області:

1. НГДУ «Охтирканафтогаз»;
2. ТОВ «Сумитеплоенерго»;
3. Качанівський газопереробний завод;
4. Сумське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів;
5. ВАТ «Сумхімпром»;
6. ВАТ «СМНВО ім. М.В.Фрунзе».

Найбільші обсяги викидів в атмосферне повітря області спостерігаються за такими шкідливими речовинами: діоксид азоту, оксиди вуглецю, тверді речовини.

Динаміка викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря

Показники	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	3	4	5	6	7
Загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, одиниць	535	565	552	568	583
Загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, поставлених на державний облік, одиниць	272	324	325	338	334
Загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що мають дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, одиниць	---	545	528	547	567
Потенційний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел за суб'єктами підприємницької діяльності, поставленими на облік, тис. тонн	30,471	36,475	36,517	37,296	36,376
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, тис. тонн, у тому числі:	78,825	82,682	78,071	83,418	88,425
від стаціонарних джерел, тис. тонн	27,774	30,245	26,140	28,399	29,082
від пересувних джерел, тис. тонн	51,051	52,437	51,931	55,019*	59,343
у тому числі від автомобільного транспорту, тис. тонн	---	50,583	50,084	47,946*	51,961

*Примітка: зміна даних по викидах ЗР від пересувних джерел у 2006 р. пов'язана зі зміною Методики розрахунку викидів за вимогами органів статистики.

Протягом останніх 4 років спостерігається повільне зростання обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Це обумовлено стабілізацією роботи промислових підприємств.

На промислових підприємствах виконуються заходи зі зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Фінансування заходів на підприємствах здійснюється за власний рахунок.

Аналіз даних про стан атмосферного повітря свідчить про наявність в окремих містах перевищень концентрації забруднюючих речовин. Забруднення обумовлено впливом виробничої діяльності підприємств, відповідно заходи щодо зменшення забруднення повітря потребують в основному адміністративного контролю за реалізацією необхідних природоохоронних заходів за рахунок власних коштів підприємств.

Найбільші, середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Забруднююча речовина	Місто	ГДК середньодобова/максимальна разова, мг/м ³	Середня концентрація	Максимальна з разових концентрацій
1	2	3	4	5
Діоксид азоту	Суми	0,04/0,085	1,3	1,6
Оксид вуглецю	Суми	3,0/5,0	0,33	1,4
Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	Суми	0,15/0,5	1,3	1,4

За 2006-2007 роки спостерігається суттєве зростання викидів пересувних джерел.

Викиди від автотранспорту за своїми обсягами перевищують викиди стаціонарних джерел в 1,5-2 рази. Основні забруднюючі речовини, що викидаються – діоксид та оксид азоту, оксиди вуглецю, діоксид сірки, сажа, вуглеводні тощо. Загальний вміст діоксиду азоту в повітрі деяких міст області перевищує ГДК.

Останні роки загальна кількість автотранспорту постійно збільшується, тому є прогнозованим постійне збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферу.

Додатково факторами, що обумовлюють кількісні та якісні показники викидів, є якість палива, технічний стан транспортних засобів, технічний стан автошляхів, організація дорожнього руху.

Таким чином, заходи щодо зменшення обсягів викидів від пересувних джерел мають опосередкований характер.

Охорона та раціональне використання водних ресурсів

Поверхневі води

На території області знаходяться водойми різного типу: середні та малі річки, озера, ставки та невеликі водойми. Для кожного водного об'єкта характерні свої гідрологічні характеристики та антропогенне навантаження різного ступеня інтенсивності.

У гідрографічному відношенні вся територія Сумської області розташована в межах басейну Дніпра. Ріки області належать до річкових систем лівобережних приток Дніпра – Десни, Сули, Псла та Ворскли.

Річкова мережа області включає одну велику річку – Десну, що протікає по межі Сумської та Чернігівської областей на ділянці завдовжки 37 кілометрів та 6 середніх річок – Сейм, Клевень, Сулу, Псел, Хорол та Ворсклу, загальна довжина яких у межах Сумської області становить 838 кілометрів. Крім того, в області налічується 1536 малих річок та струмків загальною довжиною 7182 кілометрів. Частина річок області на всій довжині або на окремих ділянках зарегульована шлюзами-регуляторами для обводнення меліоративних земель.

Річкова мережа області помірно розвинута, середня густота її становить 0,35 км/км². Найбільш густа вона в басейні Сули – 0,44 км/км² (Недригайлівський, Роменський, Липоводолинський райони).

Середній багаторічний стік з території Сумської області становить 5,68 км³/рік, з яких 2,19 км³/рік формується на її території, а решта надходить в основному з території сусідніх областей Росії.

У Сумській області налічується 46 водосховищ загальним повним об'ємом 102,74 млн. м³, корисним – 82,14 млн. м³, з яких 40 розташовані на малих ріках. Крім того, на малих ріках і струмках побудовано 2175 ставків загальним об'ємом 124,3 млн. м³ та 537 озер.

Основними факторами постійного негативного впливу на водні об'єкти області можна назвати: періодичне скидання промислових стоків (залпові, недостатньо очищені), надходження поверхневого стоку від виробничих майданчиків підприємств та забудованої території міст без очищення, надходження каналізаційних стоків у випадках поривів на

каналізаційних мережах, проведення господарської діяльності в межах прибережних смуг і водоохоронних зон, надмірне рекреаційне навантаження тощо.

Очисні споруди області не проводять додаткового очищення стічної води від фосфатів, тому в усіх річках області спостерігається підвищення вмісту фосфатів. Спостерігається висока забрудненість важкими металами вод р. Псел, у воді Сейму високий вміст азоту амонійного, фенолів, нафтопродуктів.

Вода в Сулі, Пслі, Хоролі, Ворсклі забруднена легкоокисними органічними речовинами, фенолами, сполуками міді, марганцю.

Через неефективну роботу очисних споруд підприємств житлово-комунального комплексу міст Конотоп, Ромни, Лебедин, Краснопілля, Недригайлів, Шостка, Білопілля, Середино – Буда, Липова Долина, Ямпіль збільшується антропогенне навантаження на річки, куди ці підприємства скидають воду. З 73 очисних споруд області 35 знаходяться в незадовільному стані, 4 - в аварійному. В сільській місцевості нагальною проблемою залишається незадовільний стан очисних споруд, каналізаційних насосних станцій та каналізаційних мереж.

Поки що основні річки області мають резерв для самоочищення і до кордонів з іншими областями (ріка Сейм – Чернігівської, річки Псел, Ворскла, Сула – Полтавської областей), перевищень нормативів не мають.

Потребує комплексного вирішення проблема малих річок області (приток 1, 2, 3 порядків річок Сула, Псел, Сейм, Ворскла), стан яких погіршується з кожним роком. Через наявність великої кількості ставків та надмірну зарегульованість гідротехнічними спорудами малі річки втрачають свої природні функції, що неминуче позначиться на основних басейнових річках. Перевищення нормативів у р.р. Шостка, Чаша, Вир, Єзуч, Куколка, Івотка, Бобрик спостерігаються за азотом амонійним, нітритами, органічними речовинами, фосфатами. Внаслідок скиду стічних вод після гальванічного виробництва ДП “Авіакон”, місто Конотоп на межі допустимих нормативів фіксується вміст важких металів (цинк, кадмій) у воді річки Куколки в місці скиду стічних вод з очисних споруд квартирно – експлуатаційного відділу (КЕВ) місто Конотоп.

Характеристика очисних споруд

Район	Стан очисних споруд				
	Добрий	Задовільний	Не-задовільний	Аварійний	Всього
Білопільський		2	2	1	5
Буринський		1	3		4
Великописарівський		3			3
Глухівський		1			1
Конотопський		2	1	1	4
Краснопільський		2	1		3
Кролевецький		1	2	1	4
Лебединський		2	5		7
Л-Долинський		1			1
Недригайлівський			2		2
Охтирський		1	2		3
Путівльський		1			1
Роменський		2	2	1	5
Серединобудський			1		1
Сумський		10	5		15
Тростянецький		3	5		8
Шосткинський		2	1		3
Ямпільський		1	1		2
Всього по області		34	35	4	73

Динаміка водокористування

	Одиниця виміру	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Забрано води з природних джерел, усього	млн. м ³	110,20	121,30	121,90	130,83	123,5
у тому числі:						
поверхневої	млн. м ³	41,39	59,14	61,40	73,53	69,11
підземної	млн. м ³	68,78	62,15	60,51	57,3	54,35
Забрано води з природних джерел у розрахунку на одну особу	м ³		83,1	91,0	108,0	102,56
Використано свіжої води, усього	млн. м ³	97,0	109,3	108,9	117,33	110,5
у тому числі на потреби:						
господарсько-питні	млн. м ³	42,95	39,21	37,8	35,67	34,32
виробничі	млн. м ³	39,32	40,03	37,27	41,22	39,08
сільськогосподарські	млн. м ³	7,544	5,921	5,241	40,44	37,1
зрошення	млн. м ³	0,359	0,022	0,052	-	-
Використано свіжої води в розрахунку на одну особу	м ³		74,9	81,3	96,85	91,76
Втрачено води при транспортуванні	млн. м ³	12,43	10,07	11,0	13,33	12,89
	% до забраної води		8,3	9,02	10,2	10,5
Скинуто зворотних вод, усього	млн. м ³	72,94	84,61	85,05	88,88	74,05
у тому числі:						
у підземні горизонти	млн. м ³	0,742	1,761	1,733	2,083	1,963
у накопичувачі на поля фільтрації	млн. м ³	11,26	10,04	9,36	9,31	8,554
у поверхневі водні об'єкти	млн. м ³	60,943	72,81	73,957	77,48	63,53
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього	млн. м ³		72,81	73,957	77,48	63,53
з них:						
нормативно очищених, усього	млн. м ³	31,80	31,278	27,85	25,86	8,206
у тому числі:						
на спорудах біологічного очищення	млн. м ³		31,22	27,79	25,79	8,138
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн. м ³		0,006	0,004	0,005	0,005
на спорудах механічного очищення	млн. м ³		0,065	0,055	0,062	0,063
нормативно (умовно) чистих без очищення	млн. м ³	16,90	30,88	34,70	41,16	29,92
забруднених, усього	млн. м ³	12,953	10,652	11,407	10,46	25,4
в том числі:						
недостатньо очищених без очищення	млн. м ³		10,18	10,75	9,57	24,87
	млн. м ³		0,472	0,657	0,89	0,53
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в розрахунку на одну особу			49,9	55,2	63,96	52,75

При високих повенях відбувається часткове затоплення та підтоплення низько розташованих забудованих територій у долинах річок Десна, Сейм, Сула, Псел, Ворскла, Івотка, Есмань, Ромен, Сироватка, Боромля, Терн та інших.

Залишається проблемою встановлення відповідних розмірів та меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон для водних об'єктів області, а також дотримання режиму господарської та іншої діяльності в них.

Прибережні смуги багатьох водойм області потребують негайних заходів щодо покращення їхнього санітарного стану: має місце господарське використання земель прибережних смуг, утворення неконтрольованих звалищ сміття тощо.

Основні проблеми в цій сфері: значне техногенне навантаження (забруднення скидами, господарсько-виробнича діяльність у межах водоохоронних зон і прибережних смуг зокрема), порушення гідрологічного режиму більшості річок.

Підземні води

В області налічується 1069 водокористувачів підземних вод, які експлуатують 4358 свердловин. Затверджені експлуатаційні запаси підземних вод по 18 водозабору становить 577,8 тис. м³/добу. Прогнозні експлуатаційні запаси підземних вод по області становлять 4065,0 тис.м³/добу.

Питну воду з артезианських свердловин споживають 57% населення області, у тому числі 71% міського населення та 32% сільського населення. Централізованим водовідведенням забезпечено 33% населення області, з них міське населення – 46%, сільське – 9%.

Забруднення підземних вод відбувається за рахунок надходження стоків у ґрунт зі зношених каналізаційних мереж і напірних колекторів, забруднення через свердловини, які вийшли з експлуатації, фільтрацію від шламонакопичувачів промислових підприємств, надходження забруднюючих речовин із поверхневим стоком у місцях накопичення промислових і побутових відходів та місцях стихійних звалищ.

У межах басейнів річок Ворскла та Сула, де розташовані діючі та відпрацьовані свердловини НГВУ “Охтирканафтогаз” (село Бугровате, Перемога, Хухра, Лутище, Кударі Охтирського району та Акимовичи, Лукашево, Бобрик Роменського району) сформувалися значні осередки забруднених підземних вод. У підземних та поверхневих водах цих територій спостерігається підвищений вміст хлоридів, натрію, стронцію, сульфатів, а також високі показники жорсткості, мінералізації.

При перевірках водозаборів та окремих артезианських свердловин встановлено, що в значній частині артезианських свердловин зони санітарної охорони утримуються в незадовільному санітарно-технічному стані, що створює загрозу забруднення водоносних горизонтів.

Не вирішене в області питання тампонажу недіючих артезианських свердловин, які вийшли з ладу і створюють загрозу забруднення підземних горизонтів. В області налічується 471 свердловина, що потребує тампонажу. Подальше існування такої кількості безгоспних і непридатних до експлуатації свердловин у будь-який час може привести до забруднення підземних вод, а також можливої диверсії з боку окремих осіб.

В області спостерігається забруднення підземних та ґрунтових вод внаслідок незадовільного стану зі зберіганням непридатних та заборонених до використання пестицидів (далі - НЗП). Загальна кількість НЗП, яких в області накопичилося близько 2,47 тис. тонн, розосереджена по території основних річкових басейнів області таким чином:

- в басейні річки Ворскла – близько 200 тонн;
- в басейні річки Десна – близько 1100 тонн;
- в басейні річки Псел – близько 550 тонн;
- в басейні річки Сейм – близько 300 тонн;
- в басейні річки Сула – близько 300 тонн;
- в басейні річки Хорол – близько 30 тонн.

Якість води в шахтних колодязях сіл здебільшого не відповідає нормативам з санітарно-хімічних та мікробіологічних показників, особливо з вмісту нітратів. Зростання забруднення ґрунтових вод відбувається внаслідок збільшення обсягів неканалізованого водовідведення від приватних споживачів, відсутності або незадовільного стану очисних споруд у селах та містечках.

Основні проблеми в цій сфері: виснаження ресурсів підземних вод, проникнення забруднень до підземних вод.

Наявність артезіанських свердловин, які потребують тампонажу

№ з/п	Назва районів	Загальна кількість свердловин	Затампоновано свердловин					Кількість свердловин, які потребують тампонажу
			2003	2004	2005	2006	2007	
1	Білопільський	249	5			1		20
2	Буринський	185						28
3	Великописарівський	159						28
4	Глухівський	295			5	19		57
5	Конотопський	293	1				8	36
6	Краснопільський	200	3		2			65
7	Кролевецький	189						30
8	Лебединський	335				2	2	35
9	Липоводолинський	160	1					17
10	Недригайлівський	195	1					54
11	Охтирський	343	10	1	5		1	68
12	Путівльський	167	44	1				12
13	Роменський	438		5				37
14	Середино-Будський	126		1				22
15	Сумський	436			3			20
16	Тростянецький	202		1				69
17	Шосткинський	249						27
18	Ямпільський	137	3		5			42
Разом		4358	68	9	20	22	11	667

Поводження з відходами

Промислові відходи

Основними джерелами утворення промислових відходів є підприємства хімічної, машинобудівної, паливно-енергетичної та транспортної галузей, підприємства агропромислового комплексу.

Найбільші обсяги промислових відходів I – III класів небезпеки утворюються підприємствами міста Суми – близько 99% від загальної кількості обсягу утворених відходів.

Загальна маса накопичених відходів (I-III клас небезпеки) на території області перевищила 1,8 млн. тонн.

Площа земель, зайнятих під складування відходів (відвали, шламонакопичувачі, різного роду звалища тощо) становить 5 тис. гектарів.

В області підлягають паспортизації та внесенню до державного реєстру 164 місця видалення відходів (МВВ), з них 105 паспортизовані. Без проекту створено 29 МВВ. Закінчився або закінчується проектний експлуатаційний ресурс 12 МВВ. На 60 МВВ не організовано належного спостереження за рівнем впливу на довкілля.

Найбільшу частку утворених та накопичених відходів в області складають відходи ВАТ «Сумхімпром». На сьогодні в місцях видалення відходів підприємства накопичено близько 1,688 млн. тонн залізного купоросу (III клас небезпеки) та 14,409 млн. тонн фосфогіпсу (IV клас небезпеки).

Окрім названих відходів ВАТ «Сумхімпром», до основних багатотоннажних відходів IV класу небезпеки належать відходи ливарного виробництва (горіла формувальна суміш, шлаки) ВАТ «Центролит», ВАТ «СНВО ім. Фрунзе», ДП «Завод обважнених бурильних та ведучих труб».

Значну небезпеку для довкілля становлять токсичні відходи гальванічних процесів (гальванічні шлаки), які містять важкі метали (хром, нікель, цинк, тощо) та їх сполуки. Найбільшими в області власниками накопичених відходів гальванічного виробництва є ВАТ «Нафтопромаш» і ВАТ «СНВО ім. Фрунзе». На території ВАТ «Нафтопромаш» у місті Охтирка в межах прибережної смуги ріки Охтирка розміщено близько 1050 тонн

гальваношламів. На території ВАТ «СНВО ім. Фрунзе» у м. Суми накопичено 1102 тонн відходів гальванічного виробництва.

Основні обсяги відходів першого класу небезпеки в області складають: відпрацьовані люмінесцентні лампи, які містять ртуть та її сполуки; відпрацьовані хімічні джерела струму, складовими частинами яких є свинець та інші важкі метали, окиси свинцю, кислота; відходи, що містять поліхлоровані дифеніли.

Основним джерелом утворення відпрацьованих хімічних джерел струму (аккумуляторних батарей) є автомобільний транспорт.

Основними джерелами утворення люмінесцентних ламп є виробничі підприємства, а також інші установи та заклади із потужними системами освітлення.

Основну масу відходів другого класу небезпеки в області складають відпрацьовані масла та змащувально-охолоджуючі рідини. Основними джерелами утворення відпрацьованих мастил є автомобільний транспорт (СТО), виробниче обладнання, трансформатори з масляним охолодженням. Основним джерелом утворення відпрацьованих мастильно-охолоджуючих рідин є виробниче металообробне обладнання промислових підприємств області.

Основні проблеми в цій сфері: значні обсяги утворення при низькому рівні утилізації крупнотонажних відходів 3, 4 класів небезпеки; відсутність діючих технологій з утилізації (знешкодження) гальванічних шламів; значні обсяги видалення промислових відходів на полігони ТПВ.

Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки (тис. т)

№ з/п	Показники	2003 рік*	2004 рік*	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	Утворилося	499110,961	698951,181	135,730	133,596	123,761
2	Одержано від інших підприємств	26720,862	178781,881	0,627	1,068	1,235
3	у тому числі з інших країн	-	-	-	-	-
4	Використано	20582,625	18787,461	39,276	30,888	46,986
5	Знешкоджено (знищено)	76731,883	29830,367	0,627	1,083	1,274
6	у тому числі спалено	-	-	0,046	0,042	0,070
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	423472,045	605771,842	61,315	91,910	58,985
8	Передано іншим підприємствам	50253,730	195117,350	32,361	10,841	17,790
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-	7,055	13,366
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	3,437	2,640	-	-	0,007
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	0,009	0,018	0,006
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	28744868,722	29376307,001	1661,433	1753,065	1811,999

* дані наведені з врахуванням відходів 4 кл. небезпеки

Динаміка утворення промислових відходів I-III класу небезпеки

	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Утворення відходів I-III класів небезпеки, тонн	---	---	135,730	133,596	123,761
Утворення відходів I-III класів небезпеки в розрахунку на 1 км ² , тонн	---	---	5,695	5,613	5,193
Утворення відходів I-III класів небезпеки в розрахунку на 1 особу, кілограмів	---	---	109,116	110,283	103

* 2003 – 2004 р.р. статистичні спостереження в даному розрізі не проводилися.

Накопичення відходів

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість станом на 01.01.2008
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	одиниць	430
2	Накопичено відходів, усього відходи 1-3 класів небезпеки	тонн	1811999,526
	у тому числі:		
3	відходи 1 класу небезпеки	тонн	645,341
4	відходи 2 класу небезпеки	тонн	37049,710
5	відходи 3 класу небезпеки	тонн	1774304,475

Комунальні відходи

В області визначається стійкий приріст утворення комунальних відходів, а саме: тверді побутові відходи, будівельні відходи, відходи функціонування очисних споруд, відходи біологічного походження тощо.

Системного вирішення потребує проблема поводження з твердими побутовими відходами. Офіційно в області тверді побутові відходи розміщуються на 324 міських, сільських та селищних полігонах та звалищах ТПВ загальною площею 281,7 гектарів, частина з яких уже вичерпала свій експлуатаційний ресурс. Більшість діючих полігонів заповнена на 90% проектного обсягу або переповнена. Технічне облаштування полігонів відсутні огорожа, обвалування, мережа спостережливих свердловин, контрольно-пропускні пункти, дизбар'єри тощо. У сільських населених пунктах впорядковані полігони практично відсутні. Лише 28% полігонів і звалищ обладнано спостережними свердловинами.

Недостатньо приділяється увага розробленню схем санітарного очищення населених пунктів, впровадження яких могло б покращити становище у сфері поводження з відходами.

Районні державні адміністрації, міські та селищні ради не в змозі повністю контролювати ситуацію по будівництву, облаштуванню та експлуатації полігонів ТПВ, ліквідації несанкціонованих звалищ у зв'язку з недостатнім державним фінансуванням.

Основні проблеми в цій сфері: збільшення обсягів утворення комунальних відходів; відсутність сучасних методів збору та утилізації комунальних відходів; невідповідність вимогам місць захоронення ТПВ; відсутність збору та належного видалення комунальних відходів 1-2 класів небезпеки.

Непридатні і заборонені до використання пестициди (хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР))

Окрему групу токсичних відходів складають непридатні та заборонені до використання пестициди (далі - НЗП), яких станом на 01.01.2008 в області накопичилося близько 2,5 тис. тонн НЗП зберігаються в 298 складах та пристосованих приміщеннях, що розосереджені по всій території області, з них 119 місць зберігання НЗП мають незадовільні умови, що є передумовою значного забруднення довкілля. Особливу проблему для області становить склад на станції "Перемога" Середино-Будського району, в якому зберігається близько 950 тонн НЗП.

З метою поліпшення умов зберігання НЗП, упорядкування операцій з НЗП та вирішення проблеми НЗП в цілому в області реалізується система поводження з НЗП. Порядком поводження з НЗП, що затверджено і впроваджується відповідно до розпорядження голови Сумської облдержадміністрації від 18.08.2004 №328, передбачено реалізацію системи поводження з НЗП шляхом узгоджених послідовних дій органів державної влади обласного та районного рівнів, органів місцевого самоврядування, а також спеціалізованих підприємств, що ведуть роботи по збору, перезатарюванню, транспортуванню, зберіганню та знешкодженню НЗП.

Основні проблеми в цій сфері: наявність значної кількості НЗП, які зберігаються в незадовільних умовах.

Дані щодо збереження НЗП у Сумській області

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону (район)	Кількість, тонн			Кількість складів станом на 01.01.2008, одиниць
		станом на 01.01.2001	станом на 01.02.2006	станом на 01.01.2007	
1	Білопільський	69,4	66,1	66,15	17
2	Буринський	75,1	70,8	70,806	21
3	В.-Писарівський	72,0	63,1	63,137	14
4	Глухівський	89,9	113,7	105,751	29
5	Конотопський	132,1	110,5	88,952	13
6	Краснопільський	58,2	140,5	140,45	15
7	Кролевецький	115,0	99,7	99,73	21
8	Лебединський	44,1	47,8	73,356	22
9	Л.-Долинський	38,5	52,4	52,374	13
10	Недригайлівський	87,3	116,3	127,867	13
11	Охтирський	73,9	56,4	53,169	18
12	Путівльський	54,3	58,4	23,505	14
13	Роменський	104,3	108,7	116,833	35
14	С.-Будський	939,2	937,0	937,0	1
15	Сумський	333,5	284,2	288,722	31
16	Тростянецький	79,7	56,5	58,701	13
17	Шосткинський	64,0	0	0	0
18	Ямпільський	116,5	107,6	107,632	8
	Усього	2547,0	2489,7	2474,135	298

Дані щодо поводження з НЗП у Сумській області

	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	Всього
Перезатарено, тонн	94,73	84,508	170,758	84,881	434,877
Знешкоджено, тонн	99,705	138,00	119,821	33,5	391,026

Охорона, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду

Збереження біологічного різноманіття

За час господарської діяльності людини площа природних угідь області скоротилась до 953 тис. гектарів, що становить 40 відсотків від загальної її території. Більшість природних угідь, що залишилися, віднесені до річкових долин. Майже всі вони перебувають на різних стадіях трансформації, тому їх стан в цілому незадовільний через фрагментарну представленість біоти.

Найменшої зміни біологічного та ландшафтного різноманіття зазнали ліси на загальній площі близько 449 тис. гектарів, хоча корінних деревостанів у них майже не залишилось та відбулась істотна заміна листяних насадженнями шпильковими. Разом зі зміною головних порід відбулась і безповоротна зміна притаманного природним листяним пралісам біологічного різноманіття.

Значних втрат біорізноманіттю завдали і продовжують завдавати суцільні рубки головного користування, рубки з застосуванням механізованої тягової сили та рубки під час гніздування птахів протягом весняно-літнього періоду. Вищенаведені методи ведення лісового господарства та рубок головного користування, що давно склались, сьогодні потребують негайного перегляду, бо ведуть до подальшої втрати біологічного різноманіття.

Відчутних змін зазнали екосистеми боліт на площі 62 тис. гектарів та річок і озер на площі 31 тис. гектарів. Серед перших особливо помітно змінились великі болотні масиви, у

яких видобуток торфу вівся з попереднім осушенням території, тобто зі зміною гідрологічного режиму, а з ним і безповоротною втратою відповідного біорізноманіття.

Сильних змін зазнали сінокісні угіддя на площі 239 тис. гектарів, з яких близько 50 тис. гектарів щойно залуженої ріллі, та пасовищні угіддя на площі 172 тис. гектарів. До того ж більша частина сінокосів раніше була осушена, а майже на всіх природних кормових угіддях проведено корінне та поверхневе поліпшення з повною або частковою втратою природних травостоїв. Майже повністю знищені степові екосистеми. Вони фрагментарно збереглися лише на віддалених від населених пунктів, крутих та інших, недоступних для худоби і культуртехнічних робіт, відкосах балок. Турбує зменшення їх видової різноманітності.

Основні проблеми в цій сфері: деградація біорізноманіття, зменшення площ природних територій, що не зазнають істотного техногенного навантаження.

Охорона та раціональне використання біологічних ресурсів (рослинних, тваринних)

Площа земель лісового фонду області складає 467 тис. гектарів, з яких: у постійному користуванні державних підприємств лісового господарства перебуває 280,4 тис. гектарів (62,7%), комунальних лісгосподарських підприємств (ОКП «Сумиоблагроліс») – 161,2 тис. гектарів (33,7%); Мінприроди (НПП «Деснянсько-Старогутський») – 7,1 тис. гектарів (1,6%), підприємств Мінтранспорту України – 4,1 тис. гектарів (0,9%), сільськогосподарських підприємств – 4,7 тис. гектарів (1%), інших лісокористувачів – 0,4 тис. гектарів (0,1%).

Ліси Сумської області мають як природоохоронну важливість, так і значне експлуатаційне лісгосподарське значення. Лісові ресурси області при середній таксовій вартості деревини 10 грн/м³ можуть бути оцінені в 1 млрд. гривень.

Стан лісів задовільний, але спостерігається всихання дібров, враження сосняків кореневою губкою, захаращеність лісів внаслідок сніголамів, вітровалів.

Лісгосподарські підприємства області мають недостатню кількість протипожежної техніки та інвентаря. Спостерігається дефіцит кваліфікованих спеціалістів. Виробнича база для глибокої переробки деревини та побічних лісових продуктів розвинута недостатньо.

Захисні лісові насадження (полезахисні лісосмуги, лісові смуги в смугах відведення залізниць і автодоріг, насадження в прибережних смугах) експлуатуються без лісовпорядкувальних проектів. Внаслідок негативного впливу насадження розладнуються, втрачають свої захисні функції.

Захисні лісові насадження (полезахисні лісосмуги, лісові смуги в смугах відведення залізниць і автодоріг, насадження в прибережних смугах) експлуатуються без лісовпорядкувальних проектів. Внаслідок негативного впливу насадження розладнуються, втрачають свої захисні функції.

Динаміка спеціального використання лісових ресурсів державного значення

Рік	Затверд-жена роз-рахункова лісосіка, тис. м ³	Фактично зрубано разом, га/тис.м ³	Зрубано по господарствах					
			хвойні		твердолистяні		м'яколистяні	
			розрахун-кова лісосіка, тис. м ³	фактично зрубано, га/тис. м ³	розрахун-кова лісосіка, тис. м ³	фактично зрубано, га/тис. м ³	розрахун-кова лісосіка, тис. м ³	фактично зрубано, га/тис. м ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рубки головного користування								
2003	463,9	395,8	185,1	181,2	121,6	104,6	157,2	110,0
2004	429,6	408,0	183,9	182,2	109,2	106,7	136,5	118,6
2005	438,5	1436/413,7	182,6	180,7	118,9	117,1	137,0	115,9
2006	438,5	1311/379,6	182,6	157,5	118,9	110,5	137,0	111,6
2007	438,5	1317/390,4	182,6	165,3	118,9	116,0	137,0	109,1

№ з/п	Найменування	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. гектарів	467.1	
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. гектарів	280,4	
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. гектарів	161.2	
1.3	площа земель лісогосподарського призначення власників лісів	гектарів	22,2	
1.4	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана в користування	гектарів	9830	
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. гектарів	428.9	
3.	Загальний запас деревини за звітний період	тис. м ³	93667	
4.	Запас деревини в розрахунку на один гектар земель лісогосподарського призначення	м ³	200.53	
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	гектарів	0.36	вкрита лісом
6.	Запас деревини в розрахунку на одну особу	м ³	78.26	
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	18.0	

Динаміка лісовідновлення, лісорозведення та створення захисних насаджень

№ з/п	Рік	Міністерства, відомства, постійні лісокористувачі, власники лісів	Усього створено лісових насаджень, гектарів										
			лісовідновлення, гектарів			лісорозведення, гектарів			створення захисних насаджень на землях, непридатних для сільського господарства, га	створення полезахисних лісових смуг, гектарів	створення інших захисних насаджень, гектарів	природне поновлення лісу, гектарів	усього створено лісів
			у тому числі:		усього	у тому числі:		усього					
			посадка лісу	посів лісу		посадка лісу	посів лісу						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	2003	Разом	1738	52	1790	283	-	283	283	8	275	256	2329
2	2004	Разом	1941	46	1987	377	-	377	377	5	371	316	2680
3	2005	Разом	1874	173	2047	649	24	673	673	6	667	264	2984
4	2006	Разом	1457,2	116	1573,2	1076,9	55	1131,9	1131,9	13,8	1118,1	297	3002,1
5	2007	Разом	1673	78	1751	904	3	907	898	9	-	325	2983

Тваринний світ області представлений понад 370 видами хребетних тварин. З них близько 70 видів ссавців. В області зареєстровано близько 250 видів птахів, 41 вид риб, 7 видів плазунів, 11 видів земноводних. Мисливські тварини представлені 23 основними видами хребетних та 12 видами птахів.

Кадастр тваринного світу області не розроблений, спостереження за станом фауни проводяться фрагментарно. В області проводиться тільки облік мисливської фауни. Аналіз стану тваринного світу області, в основному мисливських тварин, за останні 10 років свідчить про постійне зниження чисельності основних видів.

Аналіз чисельності мисливської фауни свідчить про тенденцію зменшення чисельності копитних тварин. Популяція лося знизилася до критичної межі. Ліміти на мисливський відстріл оленів, кабанів і козуль щороку освоюються в неповному обсязі, що свідчить про певне завищення облікової щільності цих тварин у мисливських угіддях. Серед основних факторів зниження чисельності копитних є браконьєрство, а також збільшення щільності вовків.

Полювання на хутрового звіря і пернату дичину проводиться без врахування пропускнуої спроможності мисливських угідь. Це веде до антропогенного перенавантаження на популяції тварин в окремих районах і неповного задоволення пересічних мисливців.

В умовах розвитку ринкових відносин в області поступово відбувається зміна суб'єктів права користування мисливськими угіддями. При цьому нормативи плати за користування мисливськими угіддями не розроблені, що заохочує користувачів брати в користування більше мисливських угідь, ніж дозволяють реальні можливості щодо їх охорони. Так Сумська обласна організація Українське товариство мисливців та рибалок (УТМР) використовує понад 90% мисливських угідь області, що суперечить вимогам Закону України «Про мисливське господарство та полювання».

Площа мисливських угідь області становить 2050 тис. гектарів. З них 1704 тис. гектарів, або 83% території знаходиться в користуванні Українського товариства мисливців та рибалок, 197 тис. гектарів (9%) – Сумського обласного управління лісового та мисливського господарства, 46,2 тис. гектарів (2,4%) – Національного природного парку Деснянсько-Старогутський, 59,5 тис. гектарів (2,6%).

Внаслідок отруєння та забруднення води, а також та браконьєрство у природних водоймах катастрофічно зменшились рибні запаси та видове природне різноманіття іхтіофауни. Належне їх відтворення не ведеться. Аналіз динаміки популяцій риб та інших водних живих організмів у водоймах області ведеться недостатньо.

На більшості водойм області любительське рибальство є недоступним або значно обмеженим, при цьому значна кількість підприємців займається вирощуванням виключно товарної риби обмеженого видового складу.

Основні проблеми в цій сфері: зниження запасів (кількості та якості) рослинних та тваринних ресурсів внаслідок виснажливого використання біоресурсів

Формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду

І все ж природний потенціал біологічного різноманіття області сьогодні ще значний. Про це свідчить наявність понад 14 типів рослинних природних угруповань, занесених до Зеленої книги України, 65 видів рослин і грибів та 105 видів тварин, занесених до Червоної книги України, а також 3 види рослин і 24 види тварин (частина яких водночас занесена і до Червоної книги України), занесених до Європейського Червоного списку.

На територіях природно-заповідного фонду під охорону взяті рідкісні, унікальні та типові ландшафти, фітоценози, окремі визначні дерева, гідрологічні та геологічні утворення, раритетні види рослин та тварин. Так, на заповідних територіях зростає близько 60 видів рослин та мешкає близько 100 видів тварин, занесених до Червоної книги України.

Кращу охорону біорізноманіття забезпечують території природно-заповідного фонду, площа яких складає 159088 гектарів, або 6,7 відсотків від території області. З них надійну охорону забезпечують лише території природно-заповідних установ на загальній площі 16,4 тис. гектарів, що складає 0,69 відсотка від території області. Це відділення природного

заповідника “Михайлівська цілина” та національний природний парк “Деснянсько-Старогутський”.

Станом на 01.01.2008 в області налічується 230 об’єктів ПЗФ. На Сумщині знаходяться об’єкти, що належать до дев’яти категорій заповідності, з одинадцяти передбачених чинним законодавством України. З них кількісно найбільшу частку мають пам’ятки природи, заказники та заповідні урочища – разом близько 78% усіх існуючих об’єктів. Серед природно-заповідних об’єктів Сумщини представлені: національний природний парк “Деснянсько-Старогутський”, відділення природного заповідника “Михайлівська цілина”, заказники загальнодержавного значення – 10 об’єктів, пам’ятки природи загальнодержавного значення – 3 об’єкти парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 2 об’єкти, дендропарк загальнодержавного значення.

Основні проблеми в цій сфері: низький рівень фактичної заповідності об’єктів ПЗФ.

Розподіл території та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) за їх значенням, категоріями та типами (станом на 01.01. 2008)

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ									% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
	загальнодержавного значення			місцевого значення			разом			
	кількість, одиниць	площа, гектарів		кількість, одиниць	площа, гектарів		кількість, одиниць	площа, гектарів		
усього		у тому числі надана в постійне користування	усього		у тому числі надана в постійне користування	усього		у тому числі надана в постійне користування		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	1	202,48	202,48	X	X		1	202,48	202,48	0,13
Біосферні заповідники	-	-	-	X	X		-	-	-	
Національні природні парки	1	16215,1	7272,6	X	X		1	16215,1	7272,6	10,10
Регіональні ландшафтні парки	X	X	X	1	98857,9		1	98857,9	-	61,56
Заказники, усього	10	17844,3	X	77 (7)	25317,32 (1406,3)	X	82 (7)	43161,62 (1406,3)	X	26,88
у тому числі:										0,00
ландшафтні	2	4888,9	X	15 (2)	9945,9 (767,1)		17 (2)	14834,8 (767,1)		9,24
лісові	1	1231,0	X	3	1865,0	X	4	3096,0	X	1,93
ботанічні	1	236,0	X	20 (2)	1955,18 (361,2)	X	21 (2)	2191,18 (361,2)	X	1,36
загальнозоологічні	-	-	X	7	1060,7	X	7	1060,7	X	0,66
орнітологічні	1	258,0	X	4 (1)	466,6 (173,8)	X	5 (1)	724,6 (173,8)	X	0,45
ентомологічні	-	-	X	2	10,0	X	2	10,0	X	0,01
іхтіологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
гідрологічні	5	11230,4	X	24 (1)	9995,44 (101,7)	X	29 (1)	21225,84 (101,7)	X	13,22
загальногеологічні	-	-	X	2 (1)	18,5 (2,5)	X	2 (1)	18,5 (2,5)	X	0,01
палеонтологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
карстово-спелеологічні	-	-	X	-	-	X	-	-	X	
Пам'ятки природи, усього	3 (1)	62,1 (55,0)	X	84 (4)	126,68 (15,88)	X	87 (4)	188,78 (15,88)	X	0,12
у тому числі:										0,00
комплексні	-	-	X	2	22,9	X	2	22,9		0,01
ботанічні	1	0,1	X	45 (3)	22,82 (0,58)	X	46 (3)	22,92 (0,58)	X	0,01
зоологічні	(1)	(55,0)	X	-	-	X	(1)	(55,0)	X	
гідрологічні	1	7,0	X	34 (1)	68,32 (15,3)	X	35 (1)	75,32	X	0,05
геологічні	-	-	X	3	12,64	X	2	12,64	X	0,01
Заповідні урочища	-	-	X	27 (2)	1283,8 (10,3)	X	27 (2)	1283,8 (10,3)	X	0,80
Ботанічні сади	-	-	-	2	15,76	X	2	15,76	X	0,01
Дендрологічні парки	1	21,0	-	2	4,02		3	25,02		0,02
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	311,7	-	19 (2)	328,5 (14,9)		21 (2)	640,2 (14,9)		0,40
Зоологічні парки	-	-	-	-	-		-	-		
РАЗОМ	18 (1)	34656,68 (55,0)	7475,08	212	125933,98 (1447,38)		230	160590,66 (1502,38)	7475,08	100,00

Примітка: в дужках вказано кількість (1) та площу (10,3) заповідних об'єктів, які входять до території інших об'єктів

Динаміка структури природно-заповідного фонду Сумської області

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2004		На 01.01.2005		На 01.01.2006		На 01.01.2007		На 01.01.2008	
	кількість, одиниць	площа, гектарів	кількість, одиниць	площа, гектарів	кількість, одиниць	площа, гектарів	кількість, одиниць	площа, гектарів	кількість, одиниць	площа, гектарів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Природні заповідники	1	202,48	1	202,48	1	202,48	1	202,48	1	202,48
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	1	16215,1	1	16215,1	1	16215,1	1	16215,1	1	16215,1
Регіональні ландшафтні парки	1	98857,9	1	98857,9	1	98857,9	1	98857,9	1	98857,9
Заказники загальнодержавного значення	10	17844,3	10	17844,3	10	17844,3	10	17844,3	10	17844,3
Заказники місцевого значення	<u>60</u> 7	<u>22813,14</u> 1406,3	<u>64</u> 7	<u>23012,64</u> 1406,3	<u>69</u> 7	<u>24429,32</u> 1406,3	<u>69</u> 7	<u>24858,12</u> 1406,3	<u>77</u> 7	<u>25317,32</u> 1406,3
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	<u>3</u> 1	<u>62,06</u> 55,00	<u>3</u> 1	<u>62,06</u> 55,00	<u>3</u> 1	<u>62,1</u> 55,00	<u>3</u> 1	<u>62,1</u> 55,00	<u>3</u> 1	<u>62,1</u> 55,00
Пам'ятки природи місцевого значення	<u>66</u> 4	<u>73,07</u> 15,88	<u>71</u> 4	<u>82,35</u> 15,88	<u>69</u> 4	<u>83,67</u> 15,88	<u>82</u> 4	<u>124,68</u> 15,88	<u>84</u> 4	<u>126,68</u> 15,88
Заповідні урочища	<u>27</u> 2	<u>1283,8</u> 10,3	<u>27</u> 2	<u>1283,8</u> 10,3	<u>27</u> 2	<u>1283,8</u> 10,3	<u>27</u> 2	<u>1283,8</u> 10,3	<u>27</u> 2	<u>1283,8</u> 10,3
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ботанічні сади місцевого значення	1	4,76	1	4,76	2	15,76	2	15,76	2	15,76
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	21,00	1	21,00	1	21,00	1	21,00	1	21,0
Дендрологічні парки місцевого значення	-	-	2	4,02	2	4,02	2	4,02	2	4,02
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	311,70	2	311,70	2	311,70	2	311,70	2	311,7
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	<u>21</u> 2	<u>338,8</u> 14,9	<u>20</u> 2	<u>336,3</u> 14,9	<u>20</u> 2	<u>335,5</u> 14,9	<u>19</u> 2	<u>328,5</u> 14,9	<u>19</u> 2	<u>328,5</u> 14,9
РАЗОМ	<u>194</u> 16	<u>158028,11</u> 1502,38	<u>204</u> 16	<u>158238,41</u> 1502,38	<u>208</u> 16	<u>159666,65</u> 1502,38	<u>223</u> 16	<u>160129,46</u> 1502,38	<u>230</u> 16	<u>160590,66</u> 1502,38
Фактична площа ПЗФ *	194	156525,73	204	156736,03	208	158164,27	223	158627,08	230	159088,28
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО		6,57		6,58		6,64		6,66		6,68

Примітка: В чисельнику – сума кількості і сума площі заповідних об'єктів;

В знаменнику – з них кількість і площа заповідних об'єктів, які ввійшли до складу об'єктів інших категорій ПЗФ і враховуються в їх категоріях.

* - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ.

Наукове та інформаційне забезпечення природоохоронної діяльності

Наукове забезпечення

Дії та заходи з охорони навколишнього природного середовища в Сумській області ведуться з залученням наукових установ.

В області існуючими науковими установами проводиться постійна робота в напрямках: управління навколишнім природним середовищем та економіки природокористування; дослідження на вивчення екосистем, природних територій та об'єктів; розроблення та удосконалення природоохоронних технологій та обладнання.

Результати відповідних наукових робіт застосовуються при прийнятті управлінських рішень, створенні нормативної бази місцевого рівня, розробленні та реалізації природоохоронних проектів і заходів, оголошенні і створенні об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Основні проблеми в цій сфері: низький рівень використання наукових знань з екологічних аспектів при здійсненні виробничої та господарської діяльності, прийнятті управлінських рішень; низький рівень наукового опрацювання екологічних проблем області.

Інформаційне забезпечення у сфері охорони довкілля

Відповідно до Положення про державну систему моніторингу довкілля, спостереження за певними напрямками в Сумській області проводять відповідні суб'єкти системи моніторингу, зокрема:

державне управління охорони навколишнього природного середовища в області;
головне управління земельних ресурсів в області;
обласне управління лісового та мисливського господарства;
обласне виробниче управління водного господарства,
обласна санітарно-епідеміологічна станція,
обласний центр з гідрометеорології.

Також, найбільші підприємства області, діяльність яких справляє шкідливий вплив на довкілля, ведуть постійний відомчий контроль за певними напрямками відповідно до узгоджених з управлінням ОНПС графіками. Постійні пости спостережень мають ВАТ «Сумхімпром», ВАТ «СНВО ім. Фрунзе», Шосткинський завод хімічних реактивів, Шосткинський казенний завод «Імпульс», ТОВ «Мотордеталь - Конотоп», НГВУ «Охтирканафтогаз».

У той же час суб'єкти моніторингу в Сумській області з різних причин проводять спостереження не в повному обсязі та не за всіма об'єктами довкілля, що визначені Положенням про державну систему моніторингу довкілля. В області, як і у всій Україні, відсутні єдині спільні для всіх суб'єктів моніторингу програми збору даних, ведення банків даних, аналізу та прогнозування.

З метою забезпечення відкритості та широкого доступу громадськості до екологічної інформації відповідні дані публікуються в мережі Інтернет на офіційному сайті державного управління охорони навколишнього природного середовища в області.

Основні проблеми в цій сфері: низький рівень моніторингу стану навколишнього природного середовища (є спостереження та накопичення інформації); низький рівень інформування органів влади та населення про стан навколишнього природного середовища.

Екологічна освіта і виховання. Сприяння громадській діяльності у сфері охорони довкілля

Екологічне виховання та освіта

Екологічне виховання та освіта здійснюється в області через систему загальноосвітніх навчальних закладів, де крім викладання природничих навчальних дисциплін викладаються спеціальні курси екологічного спрямування. В закладах середньо-спеціальної та вищої освіти курс „Основи екології” входить до загальноосвітніх дисциплін.

Основні проблеми в цій сфері: низький рівень екологічної просвіти серед широких верст населення.

Сприяння громадській діяльності у сфері охорони довкілля

В Сумській області діють громадські організації екологічного спрямування, що реалізують проекти просвітницького характеру, беруть участь в природоохоронних акціях, забезпечують громадський екологічний контроль.

Основні проблеми в цій сфері: низький рівень підтримки громадських природоохоронних заходів серед населення, а також незначний рівень підтримки від органів влади.

3. МЕТА ПРОГРАМИ

Мета Програми – поліпшення екологічного стану довкілля шляхом забезпечення охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів; досягнення гармонійної взаємодії громади і навколишнього середовища за умов активізації економічних процесів, розвитку виробничого комплексу та інфраструктури населених пунктів.

Досягнення мети програми потребує спрямування дій органів державної влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, організацій, установ та підприємств області всіх форм власності на реалізацію пріоритетних напрямів діяльності у сфері ефективного природокористування, дотримання вимог екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища.

Умовами досягнення мети програми є:

удосконалення методів управління і контролю навколишнього середовища органами державної влади і місцевого самоврядування;

міжгалузєва, міжвідомча координація при вирішенні завдань екологічного спрямування;

впровадження на підприємствах системи управління навколишнім середовищем відповідно до ДСТУ ISO серії 14000;

впровадження екологічного аудиту;

впровадження екологічного страхування;

впровадження інтегрованого управління природокористуванням;

впровадження дієвих фінансових та інвестиційних механізмів реалізації екологічних проектів;

дієве міжнародне співробітництво в сфері природоохоронної діяльності.

прийняття рішень щодо розміщення, розширення та будівництво виробничих об'єктів, житлової та іншої забудови з урахуванням вимог екологічної безпеки, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття;

впровадження екологічно чистих технологій в агропромисловому комплексі;

впровадження екосистемного підходу ведення лісового господарства;

забезпечення при наданні житлово-комунальних послуг раціонального водокористування, дотримання вимог екологічно безпечного відведення стоків та поводження з відходами;

впровадження новітніх наукових досягнень, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів в промисловості;

забезпечення енергоефективності та ресурсозбереження (впровадження застосування альтернативних джерел енергії та видів палива, зниження питомих енергетичних витрат та мінімізація втрат);

розвиток екологічно безпечних технологій в енергетиці.

4. ШЛЯХИ І ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ, ОБСЯГИ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ, СТРОКИ ТА ЕТАПИ ВИКОНАННЯ

4.1. Організаційний механізм

Запорукою належного виконання Програми є організація ефективної роботи та узгодженість дій виконавців програми (суб'єктів).

Відповідальними виконавцями Програми є:

Сумська обласна державна адміністрація;
державне управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області.

Виконавцями Програми є:

управління та структурні підрозділи Сумської облдержадміністрації, у тому числі управління житлово-комунального господарства, управління освіти і науки, управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;

територіальні органи уповноважених центральних органів виконавчої влади, у тому числі обласне управління лісового та мисливського господарства, головне управління земельних ресурсів в області, виробниче управління водного господарства;
райдержадміністрації, місцеві ради та їх виконавчі органи.

Учасниками Програми є:

громадяни та громадські організації;
підприємства, організації та установи усіх форм власності.

Організаційний механізм реалізації Програми передбачає:

забезпечення міжгалузевої, міжвідомчої координації при вирішенні завдань екологічного спрямування на обласному рівні;

удосконалення системи управління охороною навколишнього природного середовища відповідно до державного стандарту України ДСТУ ISO 14001-97;

урахування екологічних питань при розробленні і затвердженні програм соціально-економічного розвитку та за іншими напрямками державного управління і місцевого самоврядування;

наукове опрацювання технічних та організаційних рішень щодо охорони навколишнього природного середовища та управління екологічною діяльністю;

надання науково-методичної допомоги органам державної влади та місцевого самоврядування і їх посадовим особам;

налагодження системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації керівного складу промислових підприємств, працівників комунальної сфери, працівників органів місцевого самоврядування;

впровадження в області діючих екологічних стандартів та нормативів;

використання прогресивного вітчизняного та міжнародного досвіду щодо вирішення екологічних проблем;

залучення зацікавлених партнерів та учасників виконання природоохоронних програм та заходів;

організацію екологічної експертизи управлінських рішень та місцевих нормативно - правових актів, що стосуються питань природокористування;

забезпечення необхідних обсягів та послідовності фінансування природоохоронних заходів.

Органи державної влади та місцевого самоврядування забезпечують адміністративну та організаційну підтримку підприємствам, які спеціалізуються на виконанні робіт у сфері охорони навколишнього природного середовища шляхом:

створення адміністративно-економічних умов для розвитку ринку екологічних послуг;

регулярного залучення профільних підприємств до участі в реалізації природоохоронних заходів;

виділення коштів на розвиток матеріально-технічної бази підприємств.

Органи державної влади та місцевого самоврядування сприяють підприємствам усіх форм власності у виконанні ними природоохоронних заходів, що стосуються виконання Програми, але не передбачають бюджетного фінансування.

4.2. Правовий механізм

Правові засади здійснення обласної екологічної політики складаються із загальнодержавного законодавства, нормативно-правових актів обласного та місцевого рівнів.

Для належної реалізації обласної екологічної політики та цільових природоохоронних програм на обласному та місцевому рівнях необхідно розробити нормативно-правові акти та удосконалити існуючі за такими напрямками:

формування і реалізація екологічної політики;

удосконалення системи екологічного управління;

вирішення питань збору, видалення та утилізації побутових та промислових відходів;

використання і охорони поверхневих водойм;

використання і охорони земельних ресурсів;

збереження біологічного та ландшафтного розмаїття;

планування і забудова території, розміщення виробничих та інших об'єктів;

благоустрій та озеленення населених пунктів;

інформаційна політика;

сприяння природоохоронній громадській діяльності;

екологічна освіта та виховання;

фінансування природоохоронних програм та заходів;

організація проведення громадської екологічної експертизи.

Екологічна політика в області реалізується шляхом розроблення і впровадження програм соціально-економічного розвитку області та населених пунктів, цільових програм природоохоронного спрямування та галузевих програм раціонального використання природних ресурсів, у тому числі:

Середньострокової програми економічного та соціального розвитку Сумської області на період 2008-2011 р.р.;

Регіональної програми „Ліси України – Сумська область на 2002-2015 роки”;

Програми використання та охорони земель Сумської області на 2007-2015 роки;

Регіональної програми „Полісся” по Сумській області на 1998-2010р.р.;

Обласної програми „Питна вода України на 2006-2020 роки”;

Обласних заходів у складі Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води на 1999-2010р.р.;

Програми відродження малих річок у Сумській області на 2006-2010 роки.

Для забезпечення реалізації обласної екологічної політики та розв'язання конкретних екологічних проблем на рівні окремих міст та районів розробляються місцеві програми охорони навколишнього природного середовища.

4.3. Фінансово-економічний механізм, обсяги та джерела фінансування

Фінансово-економічний механізм реалізації Програми включає в себе засоби:

економічного та фінансового забезпечення природоохоронної діяльності;

економічного стимулювання природоохоронної діяльності;

економічного покарання за порушення чинного екологічного законодавства.

Враховуючи соціально-економічний стан, в основу фінансового забезпечення програмних природоохоронних заходів покладається принцип комплексного залучення коштів з різних джерел.

Джерелами фінансування заходів є:

державний бюджет, у тому числі державний фонд охорони навколишнього природного середовища;
обласного бюджет, у тому числі обласний фонд охорони навколишнього природного середовища;
місцеві бюджети, у тому числі місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища;
кошти підприємств, установ та організацій;
кошти інвесторів;
кошти з інших джерел, у т.ч. небюджетних екологічних фондів, міжнародних благодійних фондів.

Обсяги фінансування природоохоронних заходів визначаються у встановленому порядку, виходячи із принципу пріоритетності дій по усуненню/зниженню негативного впливу на довкілля та забезпеченню екологічної безпеки, достатнього рівня фінансування окремих заходів, послідовності фінансування довгострокових проектів.

Природоохоронні заходи та проекти, що потребують значних обсягів фінансування, реалізуються із залученням коштів з різних джерел (державний бюджет, обласний бюджет та місцеві бюджети, а також кошти підприємств та організацій) на умовах співфінансування.

Ресурсне забезпечення Комплексної програми наведено в додатку 1.

Використання коштів обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища проводиться на підставі кошторису видатків, який щороку затверджується відповідними радами у встановленому порядку. Кошти фондів ОНПС направляються в першу чергу на проведення природоохоронних заходів, які передбачені чинними цільовими природоохоронними програмами, мають відповідне наукове та проектне обґрунтування. У разі неможливості використання коштів за відповідним напрямом планового розподілу, вони можуть спрямовуватись на реалізацію природоохоронних заходів за іншими напрямами.

Для реалізації окремих природоохоронних заходів та проектів відповідні виконавчі органи місцевих рад проводять роботу щодо залучення на договірних засадах коштів підприємств, організацій, установ, громадян, що знаходяться та здійснюють виробничу діяльність на відповідній території. Залучені кошти направляються на рахунки обласного або місцевих фондів ОНПС і використовуються у встановленому порядку за цільовим призначенням.

Для попередження або ліквідації надзвичайних ситуацій екологічного характеру можуть використовуватись кошти ОНПС з відхиленням від планового розподілу на поточний календарний рік.

Плановий розподіл обсягів фінансування природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища наведений в додатку 2.

З метою застосування економічних засобів впливу на суб'єкти господарської діяльності з питань природокористування та охорони навколишнього природного середовища в області визначаються:

ліміти використання природних ресурсів;
ліміти на розміщення відходів, скидів та викидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;
збір за забруднення навколишнього природного середовища, який встановлюється на основі фактичних обсягів викидів, лімітів скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище і розміщення відходів.

Засобом економічного стимулювання природоохоронної діяльності є:
фінансування та спільного фінансування за рахунок бюджетних коштів різних рівнів та фонду охорони природного навколишнього середовища підприємств області для здійснення природоохоронних заходів, що передбачені діючими природоохоронними програмами.

Механізм економічної відповідальності за неефективне використання природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, що застосовується в області, включає в себе:

відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; збір за спеціальне використання природних ресурсів, який встановлюється на основі нормативів зборів і лімітів їхнього використання;

плату (відшкодування) за погіршення якості природних ресурсів у результаті володіння і користування ними юридичними та фізичними особами.

4.4. Наукове та інформаційне забезпечення

Ефективне виконання Програми вимагає наукового опрацювання та об'єктивного, повного і своєчасного інформаційного забезпечення.

Наукове забезпечення Програми передбачає:

концентрацію наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів обласної екологічної політики;

опрацювання існуючих наукових знань та інформації на предмет їх прикладного використання для реалізації обласної екологічної політики;

проведення наукових вишукувань за відповідними напрямками;

наукове опрацювання природоохоронних проєктів, заходів та управлінських рішень.

З метою найбільш раціонального використання фінансових та трудових ресурсів, мінімізації ризиків та досягнення гарантованих результатів у першу чергу здійснюється аналіз існуючих науково-технічних рішень та підходів у реалізації конкретних природоохоронних заходів (у тому числі технічних та технологічних рішень з застосуванням найкращих світових технологій).

Інформаційне забезпечення Програми передбачає:

системне спостереження за станом навколишнього природного середовища та техногенними об'єктами, що впливають на нього;

забезпечення належного обліку та звітності у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища;

комплексне оброблення та аналіз даних спостережень та обліку;

забезпечення доступу до екологічної інформації органів влади, підприємств та населення.

Органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства і організації області повинні мати об'єктивну інформацію про стан навколишнього природного середовища, а саме:

стан навколишнього природного середовища та його об'єктів (землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу) та рівні їхнього забруднення;

всі плани, проєкти та управлінські рішення, які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;

наслідки надзвичайних екологічних ситуацій та аварій;

дані про витрати, пов'язані зі здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування.

Основними джерелами такої інформації мають бути дані моніторингу довкілля та дані підприємств, установ і організацій, які проводять контроль та первинний облік у сфері охорони навколишнього природного середовища.

В процесі екологічного моніторингу довкілля системно проводяться спостереження, збір, оброблення, передача, збереження та аналіз інформації про стан навколишнього природного середовища для прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття ефективних управлінських рішень.

Підприємства, установи та організації проводять первинний облік у галузі охорони навколишнього природного середовища і безоплатно подають відповідну інформацію органам, що ведуть державний облік у цій галузі.

Збір, оброблення і подання відповідним органам влади зведеної статистичної звітності про обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин, використання природних ресурсів, виконання завдань з охорони навколишнього природного середовища та іншої інформації здійснюється у встановленому порядку.

Населення області повинно систематично інформуватися через ЗМІ про стан навколишнього природного середовища, динаміку його змін, джерела забруднення, розміщення відходів чи іншої зміни навколишнього природного середовища і характер впливу екологічних факторів на здоров'я людей.

Органи влади повинні негайно інформувати населення та всі зацікавлені організації про надзвичайні екологічні ситуації.

Органи влади повинні забезпечувати доступ до екологічної інформації, яка не становить державну таємницю і міститься в списках, реєстрах, архівах та інших джерелах, у порядку, встановленому чинним законодавством.

4.5. Екологічна освіта і виховання. Громадська діяльність у сфері охорони довкілля

Екологічна освіта і виховання, активна участь громадськості є невід'ємними елементами природоохоронної діяльності.

Основними завданнями в напрямі екологічного виховання та освіти є:

сприяння впровадженню системи екологічної освіти з метою розвитку екологічної культури і базових екологічних знань широких верст населення;

екологічна підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів для всіх рівнів системи освіти;

сприяння створенню державних і недержавних систем екологічної освіти та підвищення кваліфікації спеціалістів виробничої сфери, економіки та управління.

Основними завданнями в напрямі громадської діяльності є:

залучення громадськості до участі в розв'язанні екологічних проблем та прийнятті управлінських рішень з питань охорони довкілля;

сприяння реалізації громадських екологічних проектів.

4.6. Міжнародне співробітництво

Планування і реалізація природоохоронної діяльності в масштабах області повинно враховувати державну політику міжнародного співробітництва, використання передового світового досвіду в сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування.

Міжнародне співробітництво передбачає:

забезпечення реалізації на території області прийнятих Україною міжнародних угод в галузі охорони навколишнього середовища;

сприяння впровадженню на території області міжнародних програм технічної допомоги в галузі охорони довкілля;

співробітництво з суміжними областями Російської Федерації.

4.7. Строки (етапи) виконання програми

Реалізація природоохоронних заходів за відповідними напрямками Програми передбачена на період 2009-2015 р.р.

Програма передбачає два етапи:

I етап: 2009 – 2011 р.р., II етап: 2012 – 2015 р.р.

Терміни реалізації конкретних природоохоронних заходів визначаються проектно-кошторисною документацією, рішеннями органів державної влади та місцевого самоврядування.

5. ЗАВДАННЯ, НАПРЯМИ ДІЙ, ЗАХОДИ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІ ПОКАЗНИКИ ПРОГРАМИ

5.1. Охорона атмосферного повітря

Метою Програми у сфері охорони атмосферного повітря є підвищення якості атмосферного повітря з наближенням до стану, що забезпечує сприятливі умови для життєдіяльності людини та навколишнього середовища.

Завдання Програми у сфері охорони атмосферного повітря є:

зменшення впливу діючих виробництв на атмосферне повітря;

зменшення впливу пересувних джерел викидів на атмосферне повітря.

Напрями дій з охорони атмосферного повітря відносно впливу пересувних джерел забруднення:

використання на автотранспорті спеціальних моторних мастил, присадок до мастил і палива, впровадження каталітичних перетворювачів палива і тощо, що сприятиме зменшенню викидів забруднюючих речовин та збільшенню моторесурсів двигунів;

контроль за якістю пального, що постачається і реалізується автозаправними станціями;

спорудження і оснащення контрольно-регулювальних пунктів для перевірки і зниження токсичності відпрацьованих газів транспортних засобів;

переоснащення комунального транспорту двигунами, що працюють на більш екологічно чистому паливі, природному газі, метані;

поліпшення стану утримання транспортних шляхів і вуличного покриття;

виведення з густонаселених житлових кварталів за межі міст вантажного транзитного транспорту;

обмеження в'їзду транспорту в рекреаційні, природно-заповідні зони та місця масового відпочинку;

розвиток зелених захисних смуг доріг.

Напрями дій з охорони атмосферного повітря відносно впливу стаціонарних джерел забруднення:

встановлення та реконструкція обладнання для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;

удосконалення існуючої системи спостережень за станом атмосферного повітря у т.ч. оснащення системами і приладами контролю стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу та пунктів контролю і спостереження за забрудненням атмосферного повітря;

проведення робіт з інвентаризації викидів забруднюючих речовин та розроблення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин для власників стаціонарних джерел викидів;

удосконалення та реконструкція виробничих технологічних ліній та обладнання;

впровадження заходів щодо енергозбереження на стадіях генерації, передачі та використання енергії;

контроль та недопущення спалювання промислових та побутових відходів;

розвиток санітарно-захисних зон, озеленення промислових майданчиків.

Серед означених напрямів з охорони атмосферного повітря пріоритетними є:

1) дотримання техніко-екологічних вимог та стандартів відносно транспортних засобів;

2) впровадження і використання найкращих доступних виробничих технологій та обладнання.

Основні очікувані результати: зниження обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Показники виконання природоохоронних заходів:

1. Обсяг зниження викидів забруднюючих речовин, що досягнуто за рахунок виконання заходів, спрямованих на їх зменшення.

2. Співвідношення обсягів зниження викидів забруднюючих речовин до обсягів фактичних витрат на виконання заходів.

5.2. Охорона та раціональне використання водних ресурсів

Метою Програми у сфері охорони та раціонального використання водних ресурсів є збереження та відновлення природного стану водних ресурсів.

Завдання Програми у сфері охорони та раціонального використання водних ресурсів є:

зниження рівня забруднення водних ресурсів;
охорона водних ресурсів від забруднення;
поліпшення екологічного стану водних об'єктів, у т.ч. відновлення та підтримання сприятливого їх гідрологічного стану;
раціональне використання водних ресурсів, зменшення обсягів питомого водокористування в промисловості та комунальному господарстві;
удосконалення системи управління охороною та використанням водних ресурсів.

Напрями дій з охорони та раціонального використанні поверхневих вод

Технічні:

будівництво, ремонт та реконструкція очисних споруд;
створення та упорядкування водоохоронних зон і прибережних смуг з винесенням їх в натуру;
ремонт та реконструкція гідротехнічних споруд;
будівництво (реконструкція) систем відведення та очищення дощового поверхневого стоку;
розроблення та впровадження систем зворотного водопостачання.

Організаційні:

встановлення і підтримання спеціального режиму природокористування та господарської діяльності в межах водоохоронних зон річок;
розроблення та дотримання правил експлуатації ставків та водосховищ;
проведення паспортизації малих річок, водосховищ та великих ставків області;
ведення водного кадастру;
удосконалення системи моніторингу та контролю за станом водних об'єктів;
впровадження обласної системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом.

Опосередковані:

створення лісозахисних насаджень у водоохоронних зонах водних об'єктів та підвищення лісистості басейнів річок;
ремонт систем водопостачання;
створення та облаштування місць організованого відпочинку на берегах водойм;
рекультивация порушених земель та заходи щодо зменшення ерозійних процесів;
підвищення екологічної освіченості населення.

Напрями дій з охорони та раціонального використанні підземних вод

Технічні:

проведення консервації та ліквідаційного тампонажу недіючих свердловин;
впорядкування технічного стану артезіанських свердловин і водозаборів, встановлення та облаштування зон санітарної охорони;
будівництво, ремонт, реконструкція каналізаційних систем;
ремонт та реконструкція систем водопостачання;
будівництво, ремонт, реконструкція локальних очисних споруд.

Організаційні:

встановлення і підтримання спеціального режиму природокористування та господарської діяльності у межах зон санітарної охорони водозаборів

Опосередковані:

ліквідація та упорядкування місць збереження непридатних та заборонених до використання пестицидів;

облаштування місць видалення відходів.

Серед означених напрямів з охорони та раціонального використання водних ресурсів пріоритетними є:

1) технічні заходи по зменшенню забруднення водних ресурсів, у т.ч. будівництво, ремонт і реконструкція систем водовідведення та очисних споруд;

2) технічні та технологічні заходи по зменшенню обсягів водоспоживання та втрат води в системах водопостачання;

3) відновлення та підтримання екологічного стану річок;

4) впровадження басейнового та інтегрованого управління водними ресурсами.

Заходи Програми у сфері охорони та раціонального використання водних ресурсів наведені в додатку 3.

Очікувані результати: зниження техногенного навантаження на водні об'єкти, зокрема, зменшення скиду забруднюючих речовин; покращення гідрологічних, фізико-хімічних та біологічних показників стану водних об'єктів, зменшення втрат підземних вод питної якості.

Показники виконання природоохоронних заходів:

1. Кількісний показник результату виконання заходу (обсяг зниження скидів забруднюючих речовин, довжина русла відновленої річки, кількість затампованих свердловин тощо), що досягнуто за рахунок виконання природоохоронних заходів.

2. Співвідношення кількісних показників результату виконання природоохоронних заходів до обсягів фактичних витрат на їх виконання.

5.3. Поводження з відходами

Метою Програми у сфері поведження з відходами є зменшення кількості відходів та їх негативного впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини, забезпечення раціонального використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів.

Завдання Програми у сфері поведження з відходами:

забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;

зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;

забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;

забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів поводження з відходами;

організація контролю за місцями чи об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливому впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;

здійснення комплексу науково-технічних та маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання.

Напрями дії у сфері поведження з промисловими відходами

впровадження новітніх наукових досягнень, ресурсозберігаючих, маловідходних, безвідходних технологій в промисловості;

впровадження технологій утилізації та екологічно безпечного видалення відходів;

забезпечення екологічно безпечних умов експлуатації місць видалення промислових відходів;

вдосконалення системи управління відходами на підприємствах.

Напрями дій у сфері поводження з комунальними відходами

впровадження сучасних ефективних систем збору, перероблення та видалення комунальних відходів;

створення та забезпечення екологічно безпечних умов експлуатації місць видалення комунальних відходів;

рекультивация екологічно небезпечних місць видалення комунальних відходів;

впровадження ефективної системи управління комунальними відходами в містах;

розроблення та впровадження системи поводження з комунальними відходами в населених пунктах сільської місцевості.

Напрями дій у сфері поводження з непридатними та забороненими до застосування пестицидами (НЗП)

забезпечення екологічно безпечних умов складування НЗП;

перероблення та знешкодження НЗП;

реалізація системи поводження з НЗП в Сумській області.

Заходи Програми у сфері поводження з відходами наведені в додатку 4

Очікувані результати: зменшення шкідливого впливу відходів на навколишнє природне середовище і здоров'я людини; очищення територій від відходів; поступова мінімізація утворення відходів; скорочення площ земельних ділянок, відведених під захоронення та накопичення відходів.

Показники виконання природоохоронних заходів:

1. Кількісний показник результату виконання заходу (зниження обсягу утворення відходів, збільшення обсягу утилізації відходів, обсяг знешкодження НЗП, обсяг перезатарених НЗП тощо), що досягнуто за рахунок виконання природоохоронних заходів.

2. Співвідношення кількісних показників результату виконання природоохоронних заходів до обсягів фактичних витрат на їх виконання.

5.4. Охорона, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду

Метою Програми у сфері охорони, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду є зменшення антропогенного впливу на біорізноманіття та невиснажливе використання біоресурсів, збереження та створення умов для самовідтворення природних комплексів, видового різноманіття флори і фауни.

Завдання Програми у сфері охорони, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвиток природно-заповідного фонду:

збереження біологічного різноманіття в природних середовищах існування;

екологічно збалансоване використання лісових та рослинних ресурсів;

охорона тваринного світу;

створення екологічної мережі області в системі національної екологічної мережі України;

створення та розвиток об'єктів природно-заповідного фонду.

Напрями дій у сфері збереження біологічного різноманіття

збереження біорізноманіття на екосистемному рівні (біорізноманіття лісових, річкових, водно-болотних та ін. екосистем, а також урбо- та агроландшафтів);

збереження біорізноманіття на популяційно-видовому рівні;

врахування питань збереження біологічного різноманіття у всіх галузях господарської діяльності;

попередження негативного впливу господарської діяльності на біологічне різноманіття;

створення центрів штучного розведення зникаючих та рідкісних видів тварин: зубра, хохулі, плямистого оленя, зайця-біляка, глухаря, рябчика, тетерука, пугача, дрохви тощо;
створення центрів збереження генетичного матеріалу рідкісних і зникаючих видів рослин з метою реінтродукції їх у природі;
моніторинг та наукові дослідження стану біологічного різноманіття на екосистемному та популяційно-видовому рівні.

Напрями дій з охорони та раціонального використання біологічних ресурсів

ведення сільського, лісового, мисливського та рибного господарств з урахуванням природних умов існування видів місцевої флори і фауни;

збільшення лісистості області та створення ефективної системи захисних лісових насаджень на басейновій основі;

забезпечення раціонального використання лісових ресурсів;

підвищення продуктивності лісового фонду, створення та відновлення лісів з високобонітетними деревостанами;

ефективне ведення зеленого господарства, достатнє та якісне озеленення міст і населених пунктів, охорона зелених насаджень і лісів, які входять до складу зелених зон міст і населених пунктів;

створення системи господарств по штучному і напівштучному розведенню диких тварин з метою їх розселення в природне середовище області на базі національного природного парку "Деснянсько-Старогутський", мисливського господарства обласного Українського товариства мисливців та рибалок, ДМГ "Конотопське", ДМГ "Низи", ДМГ "Суми";

охорона, відтворення та раціональне використання мисливської фауни;

посилення охорони мисливських угідь і водойм від незаконного використання ресурсів тваринного світу;

створення господарства з вирощування малька цінних порід риб з наступним розселенням їх у водойми, призначені для любительського рибальства на засадах загального користування

Напрями дій у сфері формування національної екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду

створення та розвиток об'єктів ПЗФ як основних ланок екологічної мережі області;

створення умов для формування природних екологічних коридорів шляхом залуження ріллі, створення лісових насаджень, відновлення гідрологічного стану річок тощо;

збільшенням площі території та об'єктів ПЗФ до рівня 11 – 12% від загальної території області;

забезпечення достатньої представленості заповідних об'єктів області за флористичною, ценотичною, фауністичною, ландшафтною та іншими екологічними ознаками;

пріоритетний розвиток групи об'єктів природно-заповідного фонду найвищої категорії заповідності, насамперед, їх багатофункціональних категорій (національних природних і регіональних ландшафтних парків, біосферних заповідників), створення їх в різних природних зонах області;

розвиток мережі територій та об'єктів ПЗФ, які окрім збереження генофонду, ценофонду, фауністичних, флористичних, ландшафтних цінностей, забезпечують також виконання завдань охорони об'єктів історії та культури, відпочинку людей та туризму;

забезпечення дотримання заповідних режимів та нормованого використання природних ресурсів на території об'єктів ПЗФ;

забезпечення достовірними даними державного кадастру об'єктів і територій ПЗФ шляхом проведення науково-дослідних робіт;

розвиток міжнародного співробітництва з Брянською, Курською та Белгородською областями Російської Федерації у справі охорони окремих видів рослин, тварин, рідкісних рослинних угруповань, створенням спільних територій із статусом особливої охорони;

впровадження регулярного наукового аналізу стану природних територій, у тому числі територій та об'єктів ПЗФ з постійною оцінкою стану популяцій рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного списку, таких, що підлягають охороні за

Бернською Конвенцією, регіонально-рідкісних видів рослин і тварин, ценозоутворюючих, лікарських та декоративних видів рослин;

забезпечення постійної роботи міжвідомчої регіональної комісії з ведення списків видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та регіонально рідкісних їх видів, що підлягають охороні на території області;

сприяння збереженню окремих дерев, що виділяються за віком та розвитком крони, як генетичних домінантів, природних деревостанів, приуслових лісонасаджень, рідкісних рослинних угруповань, місць перебування рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, типових та рідкісних ландшафтів, самовитічних джерел тощо;

підбір ділянок степових ценозів області з метою їх охорони та створення самостійного лучно-степового заповідника;

забезпечення охорони середовищ існування видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, Європейського червоного списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення.

Заходи Програми у сфері охорони, збереження та відтворення біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду наведені в додатку 5

План створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення в Сумській області на період до 2015 року наведені в додатку 8.

План створення та розширення території об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в Сумській області на період до 2015 року наведені в додатку 9.

Очікувані результати: збереження і відтворення біологічного різноманіття; збереження і відтворення ландшафтного різноманіття; раціональне використання природних ресурсів; зростання природно-ресурсного потенціалу.

Показники виконання природоохоронних заходів:

1. Кількісний показник результату виконання заходу (зниження кількості та площі об'єктів ПЗФ, збільшення площі лісів, збільшення поголів'я мисливських тварин тощо), що досягнуто за рахунок виконання природоохоронних заходів.

2. Співвідношення кількісних показників результату виконання природоохоронних заходів до обсягів фактичних витрат на їх виконання.

5.5. Наукове та інформаційне забезпечення

Метою Програми у сфері наукового та інформаційного забезпечення є: отримання та використання наукових знань для підвищення ефективності виконання природоохоронних проектів та заходів; оперативне отримання достовірної інформації про стан довкілля та вплив на нього; підвищення рівня та якості екологічної інформації.

Завдання Програми у сфері наукового та інформаційного забезпечення природоохоронної діяльності:

Наукове забезпечення:

концентрація наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів обласної екологічної політики;

опрацювання існуючих наукових знань та інформації на предмет їх прикладного використання для реалізації обласної екологічної політики;

проведення наукових вишукувань за відповідними напрямками;

наукове опрацювання природоохоронних проектів, заходів та управлінських рішень.

інформаційне забезпечення:

системне спостереження за станом навколишнього природного середовища та техногенними об'єктами, що впливають на нього;

забезпечення належного обліку та звітності у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища;
забезпечення доступу до екологічної інформації органів влади, підприємств та населення;
створення системи екологічного інформування населення.

Напрями дій у сфері наукового забезпечення

Загальні:

вивчення та оцінка стану екосистем, природних територій та об'єктів;
дослідження, оцінка та прогнозування впливу техногенних факторів на довкілля;
дослідження та розроблення заходів з локалізації та ліквідації забруднень довкілля;
розроблення ефективних та дієвих природоохоронних заходів управлінського, інженерного та природничого характеру;
екологізація виробничої, сільськогосподарської, містобудівної та інших видів діяльності.

У сфері охорони атмосферного повітря:

наукове опрацювання технічних та технологічних рішень з очищення викидів;
наукове опрацювання технологічних рішень щодо мінімізації утворення викидів.

У сфері охорони та раціонального використання водними ресурсами:

вивчення та оцінка стану поверхневих водойм та підземних вод;
управління водними ресурсами на басейновій основі;
дослідження, наукове опрацювання методів відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму річок;
наукове опрацювання методів та технологій очищення стічних вод.

У сфері поводження з відходами:

наукове опрацювання методів та технологій мінімізації обсягів утворення відходів та зниження їх токсичності (небезпеки) у виробничих технологічних процесах;
наукове опрацювання методів та технологій перероблення та утилізації відходів;
наукове опрацювання методів та технологій зниження впливу на довкілля відходів у місцях їх накопичення (захоронення).

У сфері розвитку екомережі та заповідної справи:

наукове опрацювання розвитку та оптимізації екомережі;
вивчення природних територій;
наукове обґрунтування проектів та заходів з розвитку та утримання об'єктів природно-заповідного фонду.

У сфері збереження біорізноманіття та раціонального використання біологічних ресурсів:

виявлення запасів біологічних ресурсів;
розроблення наукових принципів і технологій сталого використання і відтворення біологічних ресурсів (лісових, водних, мисливсько-промислових, лікарських тощо);
наукове опрацювання щодо створення лісових насаджень на басейновій основі;
наукове опрацювання методів лісовпорядкування;
наукове вивчення та спостереження за станом фауни;
забезпечення наукових підходів щодо збереження і розведення в штучних та напівштучних умовах рідкісних і потрібних господарству видів флори і фауни з метою їх наступної реінтродукції;
вивчення природних територій з метою виявлення місцезростань зникаючих, рідкісних, лікарських, декоративних та інших видів рослин, рідкісних і типових рослинних угруповань, місць перебування зникаючих, регіонально рідкісних та мисливських видів тварин.

У сфері охорони та раціонального використання земель:

наукове опрацювання методів управління земельними ресурсами та землеустрою;

розроблення та впровадження ґрунтозахисних заходів, засобів підвищення родючості ґрунтів;

розвиток екологічно чистих, ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур;

відтворення порушених та забруднених земель.

У сфері охорони та раціонального використання надр:

продовження спостережень за перебігом екзогенних процесів з метою їх попередження та зменшення негативної дії;

попередження хімічного забруднення геологічного середовища, попередження зміни гідрогеологічних, інженерно-геологічних умов у районах інтенсивного техногенного впливу; наукове забезпечення видобутку корисних копалин.

Напрями дій у сфері інформаційного забезпечення у галузі охорони довкілля:

створення регіональної системи моніторингу довкілля в межах адміністративної території області;

моніторинг довкілля в рамках регіональної системи моніторингу, що передбачає ведення спостережень за:

станом атмосферного повітря і джерелами його забруднення;

станом поверхневих водних об'єктів та джерелами їх забруднення;

станом підземних вод та джерелами їх забруднення;

станом земельних ресурсів та джерелами їх забруднення;

станом зелених насаджень в населених пунктах;

станом лісів та рівнем лісгосподарської діяльності;

станом тваринного світу;

станом поводження з відходами;

фізичними факторами впливу на довкілля;

стихійними та небезпечними природними явищами;

ефективне функціонування державної системи обліку та звітності;

впровадження та забезпечення функціонування регіональних систем обліку та звітності,

зокрема:

обліку об'єктів водокористування (водокористувачів);

обліку промислових та комунальних відходів, у тому числі небезпечних та ресурсноцінних;

обліку місць зберігання НЗП та руху НЗП в області;

розповсюдження («активне» надання) екологічної інформації шляхом:

створення доступу до екологічної інформації через обласну екологічну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему інформації, у тому числі через Інтернет;

випуску спеціалізованих друкованих видань;

регулярного надання місцевим засобам масової інформації (преса, телебачення, радіо);

проведення конференцій та семінарів, круглих столів, громадських обговорень.

Заходи Програми у сфері наукового та інформаційного забезпечення у галузі охорони довкілля наведені в додатку 6.

Очікувані результати: отримання системних повних та достовірних даних про стан навколишнього природного середовища; підвищення ефективності, дієвості природоохоронних заходів.

Показником виконання природоохоронних заходів є створення наукового та/або інформаційного продукту, що відповідає відповідним стандартам (вимогам) та обсягам витрат на його виконання.

5.6. Екологічна освіта і виховання, сприяння громадській діяльності в галузі охорони довкілля

Метою Програми в цій сфері є: розвиток екологічної культури і базових екологічних знань населення; активна участь громадськості в управлінні навколишнім середовищем.

Завдання Програми у цій сфері є:

екологічне виховання та освіта:

створення державних та недержавних систем безперервної екологічної освіти;
екологічна підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів для всіх рівнів системи освіти;

розвиток системи екологічної підготовки осіб, що приймають рішення в різних сферах виробництва, економіки і управління, підвищення кваліфікації спеціалістів природоохоронних служб, системи правоохоронних та судових органів;

розвиток екологічного світогляду та професійних навичок раціонального природокористування, ресурсозбереження у фахівців виробничої та господарської сфер діяльності;

розширення системи позашкільної екологічної освіти учнів середніх шкіл.

сприяння громадській діяльності:

забезпечення доступу громадськості до екологічної інформації;
забезпечення роботи обласного „Орхуського” інформаційного центру; удосконалення системи екологічної освіти та виховання;

забезпечення участі громадськості в прийнятті управлінських рішень;

забезпечення доступу громадськості до правосуддя;

сприяння реалізації громадських екологічних проектів.

Заходи Програми у сфері екологічної освіти і виховання, сприяння громадській діяльності в галузі охорони довкілля наведені в додатку 7.

Очікувані результати: підвищення рівня екологічної освіченості та свідомості населення.

Показники виконання природоохоронних заходів:

1. Кількість просвітницьких та громадських заходів.
2. Співвідношення кількості просвітницьких та громадських заходів до обсягів фактичних витрат на їх виконання.

6. КООРДИНАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ХОДОМ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Координацію між виконавцями Програми здійснює обласна державна адміністрація та державне управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області.

Галузеві управління облдержадміністрації, міськвиконкоми та райдержадміністрації аналізують хід реалізації Програми за підсумками 9 місяців та за підсумками року. Звіт і пропозиції щодо заходів її виконання надаються держуправлінню охорони навколишнього природного середовища в Сумській області до 20 жовтня та до 30 січня щороку. Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області щороку до 01 листопада та до 20 лютого узагальнює подану інформацію, готує звіт про реалізацію Програми та подає його на розгляд голові обласної державної адміністрації.

Звіт про реалізацію Програми заслуховується на засіданні колегії обласної державної адміністрації, висвітлюється в засобах масової інформації.

Звіт про реалізацію Програми щороку заслуховується на сесіях обласної ради.

Контроль за реалізацією Програми покладається на державне управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області, галузеві управління обласної державної адміністрації, райдержадміністрації та міськвиконкоми.

**Ресурсне забезпечення
Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Сумської
області до 2015 року**

тис. гривень

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконання програми				Усього витрат на виконання програми
	I			II	
	2009 р.	2010 р.	2011р.	2012 – 2015 рр.	
Обсяг ресурсів усього, у тому числі:	24931,5	36594,9	37875,5	137292,5	236694,4
державний бюджет, у т.ч. фонд ОНПС	19040	27265,8	26304	81430	154039,8
місцеві бюджети, у т.ч. фонди ОНПС	5041,5	7879,1	9651,5	46612,5	69184,6
кошти небюджетних джерел	850	1450	1920	9250	13470

Плановий розподіл обсягів фінансування природоохоронних заходів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища

№ з/п	Напрями природоохоронних заходів	Розподіл фінансування за напрямками	В тому числі по роках, тис. гривень				Загальний обсяг фінансування, тис. гривень
			2009р.	2010р.	2011р.	2012-2015р.р.	
	Надходження	100,00%	2250	2490	2750	13950	18690
1	Заходи з охорони атмосферного повітря	1,00%	22,50	24,90	27,50	139,50	186,9
2	Заходи з охорони та раціонального використання водних ресурсів, у тому числі:	25,00%	562,50	622,50	687,50	3487,50	4672,5
2.1	Заходи з охорони поверхневих вод від забруднення та поліпшення екологічного стану водних об'єктів	20,00%	450,00	498,00	550,00	2790,00	3738
2.2	Заходи з охорони підземних вод та ліквідації джерел їх забруднення	5,00%	112,50	124,50	137,50	697,50	934,5
3	Заходи у сфері поводження з відходами, у тому числі:	50,00%	1125,00	1245,00	1375,00	6975,00	9345
3.1	Заходи по поводженню з муніципальними та промисловими відходами, в тому числі з небезпечними (токсичними) відходами.	10,00%	225,00	249,00	275,00	1395,00	1869
3.2	Заходи по поводженню із непридатними і забороненими до застосування пестицидами (НЗП)	40,00%	900,00	996,00	1100,00	5580,00	7476
4	Заходи з охорони та раціонального використання земель	1,00%	22,50	24,90	27,50	139,50	186,9
5	Заходи охорони, збереження та відтворення біорізноманіття (біоресурсів), формування екологічної мережі та розвитку природно-заповідного фонду, у тому числі:	8,00%	180,00	199,20	220,00	1116,00	1495,2
5.1	Заходи з охорони, збереження та відтворення тваринного світу	2,00%	45,00	49,80	55,00	279,00	373,8
5.2	Заходи охорони, збереження та відтворення рослинного світу	2,00%	45,00	49,80	55,00	279,00	373,8
5.3	Заходи по формуванню екологічної мережі, розвитку, охороні та утриманню природно-заповідного фонду області	4,00%	90,00	99,60	110,00	558,00	747,6
6	Заходи у сфері наукового та інформаційного забезпечення та моніторингу довкілля	10,00%	225,00	249,00	275,00	1395,00	1869
7	Заходи у сфері сприяння розвитку екологічної освіти, виховання та пропаганди екологічних знань, громадської діяльності	5,00%	112,50	124,50	137,50	697,50	934,5